

TEZE ZA OSNOVU PLITVIČKIH

ZLATKO TOMIĆIĆ

Razgovora o poeziji

Pojam poezije. Ako se negdje nadje skup arhitekata da diskutira o stolu, nemoguće je ne pretpostaviti da će svaki od tih arhitekata diskutirati o stolu znajući unaprijed što je to stol. Međutim, ako se negdje nadje skup pjesnika da diskutira o poeziji, veoma se lako može pretpostaviti da svi ti pjesnici koji diskutiraju o poeziji zapravo otprije i ne znaju što je to poezija. Iako je to tako, u nas se često vode diskusije o poeziji; diskusija o poeziji, a ne zna se što je poezija! Kao što ne može biti diskusije o stolu, dok se ne zna što je stol, od čega je stolica, kako je napravljen, zašto je napravljen, čemu on služi i kako on svojoj svrsi služi, tako ne može biti prave diskusije o poeziji, ako se ne zna što je ona. Ne bi smjelo biti! Ali ako do nje ipak dolazi, bilo bi potrebno pored svih ostalih pitanja izaziva zbrku i otud pojавa koja se u takvoj diskusiji nameću, postaviti i ovo najočuvnije pitanje, kajim se diskusija o poeziji može započeti. Ako se u nas započinju naprimjer diskusije „o društvenoj funkciji poezije“ ne znammožemo li ih smatrati dovoljno ozbilnjim, jer su to diskusije o nečemu nepoznatom. Te diskusije imaju isto toliko smisla koliko bi imale diskusije o radioaparatima bez znanja o tome što su to elektromagnetski valovi. Kad se otkrije u nas što je to poezija — ukoliku to negdje nije već otkriveno, a svinišu svijesni toga — automatski će i biti riješeno pitanje društvene funkcije poezije. Ako se naprimjer

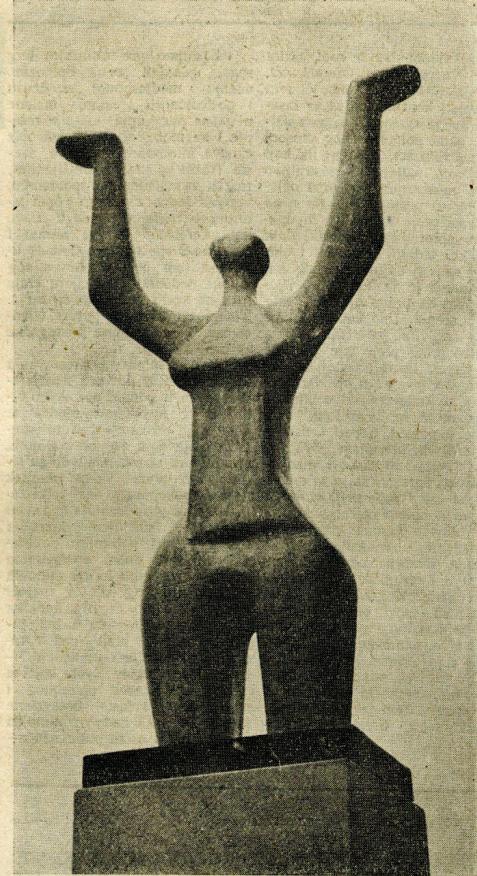
skokovi odredjivali su i različite stavove prema poeziji i tumačenja njenog duha, različita shvaćanja njezine primjene i njenog smisla. Novi kvantiteti kao i novi kvaliteti poezije danas su ponovo izazvali izvjesnu zbunjenost pred njenim fenomenom, ta, evo, lice joj se promijenilo, stare teorije ili su zaboravljene ili ignorirane, a nove kao da se još nisu postavile na noge. Možda postoje pokušaji tumačenja poezije, možda postoji novi odgovor na staro pitanje što je poezija, ali još nije identificirana. Problem je u tome što uistinu ne postoji jedan jedini odgovor na to pitanje, nego ima više pokušaja, pa se i neki krivi odgovori možda pretpostavljaju pravima. Problem je baš u tome, što postoji više počušaja odgovora na to pitanje i njihova množina izaziva zbrku i otud pojava da se u stvari i ne zna odgovor na najočuvnije pitanje, kajim se diskusija o poeziji može započeti.

Raznorodnost naše poezije evidentna je i u nacionalnom i u umjetničkom smislu, dakle postoje različite škole koje jedan narod od drugog razlikuju u poeziji, a postoje i različite škole u jednom jedinom narodu koje su razlog podvojenosti poezije u tom narodu, koje onemogućavaju neku homogenu nacionalnu strukturu poezije, jedinstvenost neke opće forme. Dakle o jednorodnosti jugoslavenske poezije na ovom stupnju razvitka ne može biti riječi. U prvom redu tu su svakako razlike u jeziku — jer jugoslavenski jezik ne postoji — raz-

utvrdi, da je poezija ne po svojoj funkciji nego po svom portieklu društvenog karaktera, jer je jezik društvenog karaktera, a pjesnik se ne može izražavati drugačije nego u jeziku, diskusija već stiže, izvjesni važan temelj. „Ako je pjesnički doživljaj privatna pjesnikova svojina, prestaje to biti samim time što se ulijeva u supstancu govora, koja nije njegova, nego je tekovina historije čovječanstva, po blagu riječi što ga pjesnik u njemu nalazi, i po duhovnim zakonima koji ga oživljavaju.“ Drugo je sad ovdje svakako, pitanje da li pjesnik zloupotrebjava ili ne zloupotrebjava taj društveni karakter poezije. Pokušajmo utvrditi definiciju našeg stola! Ovdje to vjerovalno nećemo moći, moći ćemo možda samo započeti, potaknuti traženje odgovora na to pitanje, odgovora koji mora biti mudar, materijalistički naučan, a ne vulgarno utilitaristički koncipiran.

like u raznim jugoslavenskim jezicima — koje čine možda tu raznorodnost trajnom. Ako ne potpuno, onda barem trajno djelomično jednorodnosti mogli bi se težiti, ako ne jezičnim, onda idejnim medusobnim prožimanjima. Najjači su svakako dodiri između hrvatske i srpske poezije, kao između crnogorske i srpske poezije, čemu pridonosi sličnost jezika. Poesija koja se piše u Bosni i Hercegovini obraća se i srpskoj i hrvatskoj tradiciji, budući da se piše na srpskoj hrvatskom jeziku, odnosno tradiciji u centru Beograda i Zagreba, to često ovisi o narodnosti pjesnika, kao i o vlastitoj pokrajinskoj individualnoj tradiciji oplodjenoj u prošlosti utjecajima turske, perzijske i srpske kulture. Dodiri između srpske i slovenske i makedonske poezije, između hrvatske i slovenske, makedonske i srpske, a pogotovo između slovenske i makedonske poezije su slabi.

[NASTAVAK NA 10 STRANI]

J. KRATOCHVIL

TEŽNJA

GRADITI

SLOBODAN MILETIĆ

Osmeh sam podario sebi. Nepoznavanje osmeha. Treba, i opet treba skinuti sve ljuštire. I puževske kućice. I s ledja prići. Ruke zavestati i prašinu otkriti s napisima knjiga. Prašinu što se zadržava na stvarima. Na kartonu knjige. Na licu spavača. U izdajničkim krovovima. Ne napustiti je kao razlog starenja. Ona je trava koja raste na stvarima. Malo i otklonivo postojanje.

Verovatno mi se privukao. Tako se male lisice hvataju. Prvo se iz daljine posmatraju pokreti. I zelenе kolibice žbunja. Približi se i brzo se svrži posao. Ne može se ni izbrojati, ni reći: a, ni iznenaditi. Samo se nešto poruši iznutra.

Naprečac. Poruši se građevina. Nije od mesa. Nije od karata.

Privukao mi se. Uhvatio me za ruke. Tako se lopevaju, slično i lisice. Uhvatio me i pustio. Ruke pobeleše i prsti dugi. Lopovski prsti da legnu na telo. Kamen je pao u duboku vodu. Do dna njegovog pogleda. Pogled mal. Razbijen kao prozor. I ništa nije rekao. Stajali smo kao dve uspravne tajne. Laki zviždući tramvaja nastanjeni u staklima.

Obelodanjen neumesnim poverenjem. Jedan još pogled. Suv. Ubrišan. Negde se polomio jedan kristal. Možda čaša. Možda prozor.

Možda pehar. Možda poverenje.

Bilo, to je prošlost. Mora se izaći. I mora kao što se izadje na vrata. Kao što se izadje u šetnju. Izadje u bioskop. Gorki miris biljaka u prozorima. Meki šeširi na prolaznicima. U tromu ritmu hod.

Prošlo je nekoliko dana. Mora se izaći. Prošlo je nekoliko godina. Mora se izaći. Kao što se izadje na vrata, na dan, u šetnju, u bioskop. I iz sebe. I opet proleće. April dodje i zmija menja košulju. Moramo izići i promeniti se. Vreme ište hleba, vreme zahteva. Nekoliko proleća za proslot. Knjižara je porušena.

Komadi opeke i prašina. I biće zadovoljan. Jer to je neodredjeno i dobranno. I neće pitati. Jer nikao neće znati da pokaže ona vrata i police, prašinu i knjige. I jedne bele lopovske ruke. Prolazim sad pored groblja. I vrbe stoje. Ne smem da pevam tužbalice za smrt jedne tajne. Veter je prolećni češalj.

Treba graditi. Sedim na ivici bivše ruševine. Čutim. Gnezdo ptica na mome kolenu. Treba graditi poverenje. Treba gradjevina. Treba poverenje. Ne od karata. Ni od kamena. Ptice i biljke rastu u mom vrtu. I proleće. Otvorite mi sve novčanike i novcem zvezcrite. Verujte sada u moje ruke. One su bele i bez izdajničkih namera. Treba izgraditi. To je presudno.

— Šta je ovo bilo?
— Kuća.
— A pre toga?
— Kuća.
— U njoj?
— Ne sećam se. Sećanje se lomi u praznim razgovorima.

I biće zadovoljan. Jer to je neodredjeno i dobranno. I neće pitati. Jer nikao neće znati da pokaže ona vrata i police, prašinu i knjige. I jedne bele lopovske ruke. Prolazim sad pored groblja. I vrbe stoje. Ne smem da pevam tužbalice za smrt jedne tajne. Veter je prolećni češalj. Treba graditi. Sedim na ivici bivše ruševine. Čutim. Gnezdo ptica na mome kolenu. Treba graditi poverenje. Treba gradjevina. Treba poverenje. Ne od karata. Ni od kamena. Ptice i biljke rastu u mom vrtu. I proleće. Otvorite mi sve novčanike i novcem zvezcrite. Verujte sada u moje ruke. One su bele i bez izdajničkih namera. Treba izgraditi. To je presudno.

Slobodan MILETIĆ

Polje Đukošinsko

Kao da se zatalasala zemlja, šta li,
planinu da napravi zemlja od sebe,
al malo se pomakla,
ni za pedalj
na ledjima jedne oranice.
Humka je tu,
na humki raspeče.
Od loma izrezano telo čovečije,
i prikovan ekslerima
za ruke i noge prikovan go čovek.
Boja neka jektina,
otrla se farba-
lica nema,
još se vide samo bodlje
trnovog venca
oko glave.
A i ne vide se,
veće je vec.
Mora biti da samo izgleda,
jer znaš da tu venac dodje,
od trnja venac oko glave,
i da krv treba da kapije
ispod uboda na čelu.
Gde je krv —
ne vidi se,
veće je vec palo,
krv se ne vidi.
Limeni trup nema odelo
— telo čoveka golog na krstu,
otrla kiše, siana, magla,
otrla gromovi i mrazevi;
zimi jako puca farba na mrazu,
posle otpadne.
Humka nosi i mišlinger
i bundeve na sebi.
Raž zelena u mraku dobija nove boje
i talasa se,
vidi se i čuje se talasanje.
Zelena raž se talasa;
jo nije zrela, zelena je,
leto je puno kiše,
sunca je malo da sazre.
Poslednja kola izgubila se-
u prašini se kola gube,
letnji je put,
puno je prašine.
U selo se ide na noćiste-
Što ne podješ i ti,
mrak je vec, no dolazi?
Kao čaršavi padaju sumraci.
Nikoga više nema.
Samo tišina.
I čurlik jedne ptice.
Mrak je pao, pun je noći.
Tu je negde potok bio — Djukošin.
Mrak tone sa viagom
u trave, u cvetnu žitu —
krv oranica i zapretanih semenki.
Vetar zvijždi, huj.
Široki vetar noći bez pravca,
i bez snage vetar.
U mraku naleti i polegne,
Nikoga nema više.
Djukošin da li' se to čuje?
Šta ja znam.
Šta ja znam?

(„Divlje jato“ III)

Bogdan ČIPLIĆ

Plitvičkih razgovora o poeziji

[NASTAVAK SA 3. STR.]

U umjetničkom smislu postoje škole koje se oslanjaju na tradiciju njemačke, engleske, francuske, madarske, talijanske, ruske, poljske, španjolske poezije (u Hrvatskoj), na tradiciju francuske, ruske, engleske, madarske, rumunjske poezije (u Srbiji), na tradiciju bugarske i grčke poezije u Makedoniji itd. kao i na razne samostalne tradicije manje ili više izražene svojim kvantitetom, postoje manje ili veće škole imazističke, nadrealističke, naturalističke, folklorističke, realističke, racionalističke škole eliotovske, rembovske, narodne, preverovske, škole Garsija Lorce, Jesenjina, Matosa, Tina Ujevića, Miloša Crnjanskog, A. B. Šimića, Lautreamenta, Momčila Nastasijevića itd. Postoje usamljeni stvaraoci, koji ispojedaju svoja naročita, zasebna opredeljenja. Može li se kraj ovog svega govoriti samo o prividnoj raznorodnosti, ili je ona nametljiva i ozbiljna; može li se govoriti samo o prirodnjoj evoluciji, koja će dovesti do žljebene, u organskim granicama maksimalne jednorodnosti ili se može učiniti nešto i drugim putevima? Ili nema uopšte smisla ne počinjati o tome diskusiju?

Nacionalni duh u poeziji. Još je Branimir Livadić znao, da je nacionalni duh književnosti imantan, da je „borba na nj teoretski pleorazam“, da se „praktički njome samo slablje snađa i moć i samosvojnost književnosti“. Isto je s nacionalnim duhom napose u poeziji, iako prividno izgleda da je tendenciozno traženje nacionalnog duha poezije najprirodnej, najnužnije. Ako je nacionalni duh poeziji imantan, zato i jeste teško tražiti ga, jer se mora tražiti mesto izvan same poezije, nešto što još nije njen dio i što je pitanje može li postati njenim dijelom. Potrebno je svakako najprije utvrditi što je to nacionalni duh jedne poezije, to je onda lako diskutirati u kojoj je on mjeri izražen u toj poeziji. Jer zaista postoje neka djela, na koja bi se moglo reći, da im je nacionalni duh svojstveni nego drugima. Zašto? Na koji način? U kojem smislu? Po kojim obilježjima? To su sva pitanja, koja se mogu postaviti. U svakom slučaju snaga nacionalnog duha jedne poezije uvijek se smatrala jednom od glavnih snaga te poezije. Mišljenja profavnih ovom mijšljenju također je bilo.

Narodna i umjetnička poezija! Ima ih koji misle, da je jedini izvor nacionalnog duha jedne umjetničke poezije u pučkoj poeziji tog naroda. Drugi taj izvor primaju samo u egzotično-

folklorističkom smjeru. A se priznati da se u muziku folklorno ne može biti ekvivalentno nacionalnom duhu, pa i čak kad je riječ o nekom pretežno seljačkom je nestidljiv radi neznanja o likovnim umjetnostima. uz seosku postoj u takvim Ali govoriti o poeziji će narodima i gradskim kultura. odmah svaka šuša.“

Pošto je takva mišljenja, da narodna poezija nikako ne može davati hrano u mjetničkoj poeziji naprosto ignorirati, što je nekim novim etapama umjetnička poezije manje ili više izražene svojim kvantitetom, postoje manje ili veće škole imazističke, nadrealističke, naturalističke, folklorističke, realističke, racionalističke škole eliotovske, rembovske, narodne, preverovske, škole Garsija Lorce, Jesenjina, Matosa, Tina Ujevića, Miloša Crnjanskog, A. B. Šimića, Lautreamenta, Momčila Nastasijevića itd. Postoje usamljeni stvaraoci, koji ispojedaju svoja naročita, zasebna opredeljenja. Može li se kraj ovog svega govoriti samo o prividnoj raznorodnosti, ili je ona nametljiva i ozbiljna; može li se govoriti samo o prirodnjoj evoluciji, koja će dovesti do žljebene, u organskim granicama maksimalne jednorodnosti ili se može učiniti nešto i drugim putevima? Ili nema uopšte smisla ne počinjati o tome diskusiju?

Postoje i zloupotreba kritičke, da narodna toliko inferiorna tike. Primjetno je kako imada je izgubljena mogućnost kritike, koja nema oslonca bilo kakvog kontakta. S u nikavoj teoretskoj, filozofiji strane neki rafinirani zofskoj osnovi, kako potmodernizmi obraćaju se grešni izvori teorija umjetnosti i poezije, utječu na jednako biti znak inferiorne ocjenu vrijednih djela negativno.

Gde nam je dom

S avila sam gnezdo u tvome levom oku
da sidjem sa slikom sveta do srca
Peku me sunca i vetrovi u boku
i svaka moja reč u tvome mesu grca

Gde nam je dom da udjemo u nj svetli
i vrata da im ljubimo jedini prag
da svučemo noć sa sebe kad petli
ulaze nam u sluh i dan blag?

Gde nam je prozor otvoren do neba
cvetovima reči da kitimo vidik plavi
Prolaznost ljubavi iz ugla nas vreba
i nikada nećemo reći: ovo je život pravi

Jer svet raste a mi sve manji po danu
sa sivilom grada nestajemo trošni
Dom nam je samo u krvi. I banu
vidici da nas vode kud nismo prošli

Ni porekla ni potomstva u našoj krvi
ja twoje ruke ti mene celu
Šta čemo ako je ovaj život prvi
i poslednji? I za njega nemamo kuću belu?

Florika ŠTEFAN

kao i superiorne evolucije tivno i loših djela pozitivno. nekog smjera. Teoretski, ovakvi pokušaji obično su protumačeni sektaški intabularno.

Kritika poezije. Kritika poezije dobra je, a kritika nije ispod prosjeka pjesnika o kom piše, ali ne jednom naišli smo na primjer baš takve kritike, koja nije duhovno dorasla onome čim se bavi, pa su zaključci takve kritike uvijek bili ovakvi kakvi i prodiranje u kritičaru nepropusnu materiju pjesnikove ezoterije. Rijetki su pjesnici, koji — kao Tin Ujević — vehementno reagiraju na pitanje kritičara, ukoliko ne postoji njihova suglasnost s misljam sadržajima kritičkih analiza. „Ima jedna drskost — pisao je davno jedan od naših zaista istinskih kritika — koja nastaje od gluposti, a ta je, da svatko smatra, da je sposoban i da ima pravo govoriti, što više pisati o poeziji... Kad laik sluša muziku, ne stidi

Ima još uvijek niz vrijednih pjesnika, koji nemaju

zapravo svojih kritičara, i

spređ kojih još uvek nisu uklonjeni oni pjesnici koje

im u zabludi pretpostavljaju,

još uvijek pogled na njih

nije jasan, njihova visina

nije u potpunosti otkrivena.

Tu je kritika zatajila. Njezin

je osnovni zadatak pomagati razvitku književnosti

na taj način da čisti kukolj

od žita, jer kukolj žito guši;

međutim u nas se mjesto žito od kukolja često

čisti kukolj od žita. Na taj

nema razvjeta književnosti,

kritika koja je tome razlog reakcionarna je

i treba ju čistiti iz književnosti,

omogućiti uvjete razvijanja boljih i potpunijih literaturi.

Takva kritika je možda nesvesni, ali zakleti neprijatelj poezije.

Zlatko TOMIČIĆ